

Inhoud

Inleiding *Verwilderden* 7

- 1 *Laat de plant het werk doen* 13
 - Aanwaaiers 17
- 2 *Afscheid van de grasmaaier* 21
 - Bloemenwei 23
 - Akker 32
 - Prairie 37
 - Maaibare border 50
 - Grind 52
- 3 *De themaplant* 59
 - Tweejarige planten 61
 - Eenjarigen 72
 - Vaste planten 89
- 4 *Verwilderden kan overal* 97
 - Tussen de tegels 97
 - Tegen de muur 105
 - Geveltuin 119
 - Wilde schaduw 121
 - Wild balkon 133

5 *Bloembollen voor verwildering* 137

Hoe en wat 137

Tulpen tussen vaste planten 140

In het gras 148

Onder bomen en struiken 171

Bollen in de wadi 196

6 *Woekeraars* 199

If you can't beat them join them 199

Leedvermaak 223

7 *Laat klimplanten vrij* 231

De boom in 233

8 *Verwilderd water* 253

9 *Fauna* 261

Epiloog *Het laatste tuintje* 281

Register 286

Inleiding

Verwildereren

Je hoeft geen geschoolde socioloog te zijn om te zien dat de maatschappij verandert. En omdat de tuin een spiegel is van onze samenleving, verandert ook de manier waarop we tuinieren. De borders zoals we ze twintig jaar geleden nog aanplantten en onderhielden zijn museumstukken geworden. De tweeverdiener in de eenentwintigste eeuw heeft wel wat anders aan zijn hoofd dan dagenlang in de tuin te werken. En zelfs de pensionado toert liever met zijn camper door Europa dan dat hij op zijn knieën zijn bloembedden vol violen wiedt. We zijn nog even dol op de tuin als in de vorige eeuw, maar we hebben veel minder tijd. Of veel meer alternatieven.

Natuurlijk zijn er altijd mensen die niet van tuinieren houden en die de tuin alleen maar zien als een omlijsting van hun buitenkeuken of hun partytent. Dat kan ik billijken; de een houdt van bananen en de ander van pruimen. Wie niet van tuinieren houdt moet dat vooral niet doen. Maar er zijn ook mensen die wel degelijk van tuinieren houden en die de tuin toch als belastend ervaren, bijvoorbeeld omdat ze ouder worden. Of – als ze jong zijn – omdat ze steeds minder vrije tijd aan de tuin kunnen besteden omdat ze de kinderen naar de crèche, de klimwand, de judoles, de balletclub en de verzorgpony moeten brengen. En weer moeten ophalen. En ook e-mail, Twitter, Facebook en andere internetactiviteiten vreten tijd.

En nu is RoundUp, *the gardener's little helper*, ook al verboden. Jarenlang verkeerden we in de waan dat RoundUp geen kwaad kon, totdat ons alarmerende berichten bereikten over grote sterf-

te van kikkers en salamanders door uitspoeling van RoundUp in het oppervlaktewater. Toen sloeg de twijfel toe. Heden de kikker, morgen wij? Het wettelijk verbod op ons favoriete onkruidbestrijdingsmiddel zal alles veranderen. Dat wordt voortaan tuinieren op de knieën, ben ik bang, om met het aardappelschilmesje de onkruidjes tussen de IJsselsteentjes van het terras uit te peuteren.

Hoe het ook zij, het roer moet om. We kunnen niet doorgaan met tuinieren zoals we dat deden in de vorige eeuw. Alles om ons heen verandert in een razend tempo en de tuin kan niet stil blijven staan. Als we niet willen dat de tuin van lust tot last wordt zullen we op een andere manier moeten gaan tuinieren, en met een andere mentaliteit.

Er zijn een paar dingen die we kunnen veranderen. We kunnen wat minder hysterisch reageren op insecten die een hapje nemen uit het blad van onze tuinplanten. Kunnen we nu werkelijk niet gelukkig zijn zonder ongeschonden hosta's? En zo ja, dan zijn er toch genoeg andere planten met mooi groot blad waar slakken niet van houden? We hebben de mond vol over biodiversiteit. Maar liever niet in onze achtertuin.

Als we een droge zomer hebben komt het regelmatig voor dat bij het tuincentrum de mierenlokdoosjes zijn uitverkocht. Maar wat doet een mier in 's hemelsnaam voor kwaad? Plast hij in uw brievenbus? Houdt hij u uit uw slaap met luide housemuziek? Het wordt tijd dat onze mentaliteit verandert en dat we vrede sluiten met de dieren die onze tuin bezoeken. We zouden ver-eerd moeten zijn met hun aanwezigheid. Ophouden met chemische oorlogvoering spaart tijd en geld.

Wat zegt u? U bestrijdt uw slakken niet chemisch, maar op een verantwoorde biologische wijze? Dan is mijn tegenvraag: is biologische oorlog dan beter dan chemische? Oorlog is oorlog.

Ook met onkruid zouden we wat flexibeler kunnen omgaan. Zevenblad is een puike bodembedekker en er zijn planten genoeg die door een deken van zevenblad met gemak omhooggroeien. Paardenstaarten zijn sierlijke planten en staan andere

Margrietten, opiumpapavers en rode melde

beplanting nauwelijks in de weg. Groot hoefblad is een indrukwekkende plant en heeft weinig last van slakkenvraat. Mooi met struisvarens, die minstens zo hard woekeren. Maar ik geef toe: op pispotjes ben ik ook niet dol. Tenzij ze op een pergola groeien.

De derde weg naar minder werk en meer genieten, is de tuin gecontroleerd te laten verwilderen. Als je 'verwilderd' in een woordenboek opzoekt krijg je betekenissen als 'woest', 'ongetemd' of 'verdwaasd'. Dat is niet wat ik bij de titel van dit boek in gedachten heb. Naast het verwilderen van de jeugd, en van de zeden, bestaat er ook zoets als het verwilderen van planten.

In catalogi van kwekers kom je soms de term 'geschikt voor verwildering' tegen. Daarmee bedoelen ze dat een bepaalde plant zich uitzaait, waardoor je er in de loop der tijden steeds meer van krijgt. Dat is de verwildering die ik op het oog heb. Niet de chaos, de rommel of de verwaarloosde tuin, maar het avon-

tuur van planten die hun eigen weg gaan, al dan niet onder begeleiding en toezicht van ons.

Tuinen hebben niets met natuur te maken; ze zijn het tegenovergestelde daarvan. Toch zie je dat er overal gezocht wordt naar ‘natuurlijker’ manieren van tuinieren. Niet ieder onkruidje wordt meer weggeschoffeld en niet iedere bladluis doodgespoten. Langzaam lijkt het besef door te dringen dat flora en fauna bij elkaar horen en dat tuinieren niet hetzelfde is als die twee koste wat kost van elkaar gescheiden houden. De oorworm, de mier en zelfs de slak horen erbij, hoewel... Voordat de slak geaccepteerd wordt in de tuin zullen velen nog wel een mentale salto moeten maken. Maar het hoogtepunt van chemische oorlogvoering lijkt toch voorbij, en in steeds meer tuinen wordt niet voortdurend geprobeerd om planten en dieren te bedwingen. Het is veeleer een kwestie van bijsturen.

Deze tijd vraagt om een andere aanpak en je ziet dan ook dat de belangstelling voor nieuwe, en vooral minder arbeidsintensieve stijlen van tuinieren toeneemt. Ons ideaal is niet langer een gladgeschoren gazon en onze ideeën over wat onkruid is en wat niet, staan op de helling. Paardenbloemen en madeliefjes bloeien op onze ooit zo egaalgroene grasvelden. Prairietuinen en bloemenweides zijn razend populair. Maar leg maar eens een prairie of een weide aan op de honderd vierkante meter die de gemiddelde tuinier tot zijn beschikking heeft: het resultaat is potsierlijk. In arren moede en bij gebrek aan ideeën wordt de hele tuin dan maar verhard.

Toch is het ook mogelijk om op een klein oppervlak een tuin te scheppen die natuurlijk oogt en weinig onderhoud vergt. Hiervoor is wel een kleine mentaliteitsverandering nodig maar het zou me niet verbazen als die kleine mentale stap zou leiden tot een grote sprong voorwaarts in de tuinkunst. Voor deze stap is moed nodig. Velen zullen bang zijn om de controle over hun tuin te verliezen als ze de teugels laten vieren. Ik hoop dat dit boek u bij dit proces wat houvast biedt. Wie met een buigzame geest tuiniert en wie de planten het werk laat doen en zelf af en

toe alleen maar bijstuurt, zal ervaren dat ook de kleinste tuin razend avontuurlijk kan zijn. Laten we van de gebaande paden afwijken of, om met oude rocker Lou Reed te spreken: *Let's walk on the wild side.*

Laat de plant het werk doen

Het zijn gevleugelde woorden in het voetbal: ‘Laat de bal het werk doen’. Door de bal met een ferme trap over een grote afstand te verplaatsen, hoeft de voetballer zelf minder te lopen.

Ook in de tuin is zo’n energiebesparende benadering mogelijk door gebruik te maken van planten die zichzelf zaaien. Jij kunt vanaf de zijlijn toekijken hoe planten zich op eigen kracht verspreiden. De Amerikanen hebben een prachtig woord voor zo’n zelfzaaiende plant: de *volunteer*. Wij denken daarbij vooral aan een vrijwilliger die zich aanbiedt voor een gevaarlijke missie. Misschien doen de Amerikanen dat ook wel, maar daarnaast gebruiken ze het woord *volunteer* voor een plant die zichzelf uitzaait. Nu is er niets op tegen om nieuwe Nederlandse woorden te bedenken als er nog geen bevredigend woord bestaat, en daarom zou ik het woord ‘zelfzaaiër’ willen introduceren. ‘Zaaiaar’ zou ook kunnen, maar dat doet wel heel erg aan Guido Gezelle denken. De zelfzaaiër is een plant die niet door de tuinier wordt gezaaid, maar die zijn eigen plaats uitkiest, al dan niet geholpen door vogels, mieren, of andere dieren die de zaden van de plant kunnen vervoeren. Of geholpen door wind of zwaartekracht.

Het idee om planten het werk te laten doen en tijdens dat proces zelf aan de kant te blijven staan is niet nieuw. Al in 1870 verscheen in Engeland *The Wild Garden*, een boek van William Ro-

De planten doen het werk: struisvarens en groot hoefblad of allemansverdriet

binson, waarin hij de lezer ervan probeerde te overtuigen dat een natuurlijke tuin zowel mooi als onderhoudsarm kan zijn. Die boodschap sloeg aan en van *The Wild Garden* werden in korte tijd tienduizenden exemplaren verkocht. Dat was veel, in een tijd waarin de helft van de Britse bevolking nog nauwelijks kon lezen. Robinson introduceerde het woord *naturalizing*, wat niets anders betekent dan ‘verwilderden’.

Het boek is nog steeds bruikbaar en – verrassend genoeg – leesbaar, al had Robinson bij het schrijven wel tuinen van een paar hectare voor ogen in plaats van onze postzegels van nu. Zijn adviezen zijn niet altijd even praktisch. Zo adviseert hij om narcissen niet in blokken of in rijtjes te planten, maar op een natuurlijke manier, bijvoorbeeld in de willekeurige vorm van een overzeilende wolk. Wacht totdat die wolk zijn schaduw werpt, zo adviseert hij, en strooi dan de narcisbollen uit in de vorm van die wolk. Leuk bedacht, maar ik betwijfel of hij dat zelf ooit heeft geprobeerd. Wolken bewegen over het algemeen een stuk sneller dan jij kunt strooien.

In ons eigen land hadden wij in de jaren zeventig van de vorige eeuw de tuingoeroe Louis le Roy. De boodschap van zijn boek *Natuur inschakelen – uitschakelen* werd door veel lezers uitgelegd alsof je een mooie tuin kon krijgen door niets te doen en alles maar aan de natuur over te laten. Die boodschap sprak grote groepen aan en het boek werd een bestseller.

Her en der in Nederland zag je verwaarloosde tuintjes die door de burens ‘rotzooi’, maar door de eigenaar een ‘Le Roy-tuin’ werden genoemd. Natuurlijk had Le Roy gelijk – als je eeuwenlang niets doet, ontstaat er altijd wel iets moois. Alleen hielden zijn volgelingen geen rekening met de factor tijd.

Louis le Roy werkte veel voor lokale overheden. Dat leidde al snel tot conflicten. Omwonenden van door hem ontworpen groenstroken kwamen in opstand en bestuurders begonnen te twijfelen. Ze zwichtten voor het gemopper van het volk en uiteindelijk trok Louis le Roy zich verbitterd terug in het Friese dorpje Mildam, niet ver van Heerenveen, waar hij begon met het